

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เมื่อได้ศึกษาและวิเคราะห์ ความหมายของคำว่า ข้อหา และการแจ้งข้อหา วัตถุประสงค์ในการแจ้งข้อหา ตลอดจนวิวัฒนาการของกฎหมายไทยที่เกี่ยวกับเรื่องการแจ้งข้อหา รวมทั้งได้ศึกษากฎหมายของต่างประเทศที่มีการบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการแจ้งข้อหาไว้ อีกทั้งยังได้ ทำการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นอันมีความเกี่ยวข้องกับการแจ้งข้อหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับการแจ้งข้อหาแล้วในบทที่ 2 - บทที่ 4 จึงจำเป็นต้องทำการสรุปเนื้อหาทั้งหมดที่ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์มาข้างต้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าความหมายของคำว่า การแจ้งข้อหาที่เหมาะสมและ สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยควรจะเป็นเช่นไรและปัญหาที่เกิดขึ้นอัน เนื่องมาจากการแจ้งข้อหา นั้น คือ ปัญหาใดบ้างและนำเสนอให้เห็นถึงวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

1. บทสรุป

1.1 ความหมายของการแจ้งข้อหา

แม้จะมีผู้ให้ความหมายของการแจ้งข้อหาออกเป็น 2 แนวทาง คือ (1) การแจ้งเฉพาะ ฐานความผิด และ (2) การแจ้งข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดซึ่งกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดและการแจ้ง ฐานความผิด แต่การตีความหมายของการแจ้งข้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการ ดำเนินคดีอาญาที่เป็นไปเพื่อการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและในขณะเดียวกันก็เป็นการ ค้ำประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาด้วยนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า “การแจ้งข้อหา” ควรมีความหมายว่า เป็นการแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงการกระทำหรือข้อเท็จจริงทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ต้องหาได้กระทำ ผิดซึ่งครบองค์ประกอบของความผิดที่กฎหมายในขณะนั้นได้บัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดอาญา รวมทั้งแจ้งฐานความผิดตามกฎหมายให้ทราบด้วย มิใช่เพียงการแจ้งฐานความผิดตั้งที่บุคลากรใน กระบวนการยุติธรรมในหลายองค์กรเข้าใจ โดยรูปแบบการแจ้งข้อหา นั้นควรให้มีลักษณะ เช่นเดียวกับวิธีการบรรยายคำฟ้องตามมาตรา 158(5) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา กล่าวคือต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหา นั้นได้

กระทำผิด โดยมีข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ ด้วย รวมทั้งต้องมีข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกล่ามถามพอสมควรเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อหาได้ดี

ทั้งนี้ การแจ้งข้อหาปรากฏอยู่ในขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาแทบทุกขั้นตอน ทั้งในชั้นก่อนฟ้อง คือ การแจ้งข้อหาในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวน และการแจ้งข้อหาในชั้นพิจารณาคดี ซึ่งความเข้มข้นของการแจ้งข้อเท็จจริงหรือรายละเอียดแห่งการกระทำที่กล่าวหาขึ้นซึ่งจำเป็นต้องแจ้งในแต่ละขั้นตอนนั้น ก็ย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมและสถานการณ์ของการปฏิบัติงาน เช่น การแจ้งข้อหาในชั้นจับกุมอาจไม่จำเป็นต้องมีข้อเท็จจริงในรายละเอียดที่ครบถ้วน เช่นเดียวกับข้อเท็จจริงที่พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบหรือเช่นเดียวกับที่ปรากฏในคำฟ้องด้วยเหตุดังกล่าว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงบัญญัติไว้ มิให้รับฟังคำรับสารภาพในชั้นจับกุมของผู้ต้องหา¹ แม้จะมีการแจ้งข้อหาในชั้นจับกุมให้ผู้ต้องหาทราบโดยชอบแล้วก็ตาม เนื่องจากข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดแห่งการจับนั้นอาจจะเพียงพอเพื่อให้ผู้ต้องหาเข้าใจเบื้องต้นเท่านั้นว่าสาเหตุที่เขาต้องถูกจับเป็นเพราะเหตุใด แต่ยังมีได้ระบุดังไปในรายละเอียดถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำผิดของผู้ถูกจับหรือผู้ถูกล่ามถาม

อนึ่ง แม้ในบทบัญญัติของกฎหมายไทย ไม่ว่าจะ เป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา หรือในกฎหมายอื่น จะปรากฏว่ามีการใช้คำว่า “ข้อหา” และ “ข้อกล่าวหา” ปะปนกัน แต่ถ้อยคำทั้งสองคำนั้น ต่างก็มีความหมายไปในแนวทางเดียวกัน คือ หมายถึง รายละเอียดแห่งการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ถูกล่ามถามหรือผู้ต้องหาได้กระทำลงไปอันเป็นความผิด ซึ่งอาจจะ เป็นความผิดที่มีโทษทางอาญาหรือเป็นความผิดที่มีโทษทางวินัยแล้วแต่กรณี

1.2 การแจ้งข้อหาตามกฎหมายของไทย

ก่อนมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวกับการแจ้งข้อหาในชั้นสอบสวนเมื่อปี พ.ศ. 2547 นั้น บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือแม้กระทั่งศาล ต่างก็ตีความหมายของการแจ้งข้อหาว่าเป็นการแจ้งฐานความผิดให้ผู้ถูกล่ามถามหรือผู้ต้องหาทราบ โดยการแจ้งฐานความผิดนั้นศาลยังได้ตีความขยายออกไปอีกว่าหากได้แจ้งฐานความผิดหลักแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องแจ้งฐานความผิดที่

¹ มาตรา 84 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เกี่ยวเนื่องกันอีก ก็ถือเป็นการแจ้งข้อหาที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว ซึ่งการตีความเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาแบบเดิมนี้นี้ ไม่สอดคล้องกับแนวทางการแจ้งข้อหาตามระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา ซึ่งต้องการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในฐานะเป็นประธานในคดีในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ เนื่องจากการแจ้งข้อหาในลักษณะการแจ้งเพียงฐานความผิดนั้น ดูเสมือนว่า ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาจะเป็นกรรมหรือวัตถุในการดำเนินคดีเท่านั้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาเห็นว่าเพียงแต่แจ้งฐานความผิดให้ผู้ต้องหาทราบก็ถือว่าได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายระบุไว้ในเรื่องแจ้งข้อหาครบถ้วนแล้ว โดยมีได้ตระหนักว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาจะเข้าใจความหมายของข้อหาหรือฐานความผิดที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้แจ้งให้ทราบหรือไม่ รวมทั้งไม่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้แสดงข้อเท็จจริงใดที่เป็นประโยชน์แก่ตนในการต่อสู้คดีด้วย

นอกจากนี้ การตีความว่า การแจ้งข้อหา คือการแจ้งเพียงฐานความผิดเช่นนี้ ยังเป็นการให้นำหนักกับวัตถุประสงค์ในการแจ้งข้อหาตามทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) ว่าเป็นการดำเนินการไปเพียงเพื่อให้ครบถ้วนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยรวดเร็ว เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อให้ได้รับโทษโดยเร็วที่สุดมากกว่าจะเป็นการแจ้งข้อหาเพื่อวัตถุประสงค์ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาตาม ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process)

ต่อมา เมื่อมีการแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาในชั้นสอบสวนตามมาตรา 134 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปี พ.ศ. 2547 ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิธีการแจ้งข้อหาเป็นอย่างมาก เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดวิธีการในการแจ้งข้อหาใหม่ โดยต้องมีการแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาซึ่งเป็นฐานความผิดให้ผู้ต้องหาทราบ ซึ่งวิธีการแจ้งข้อหาตามกฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาซึ่งถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี นอกจากนี้ การแจ้งข้อหาด้วยวิธีการข้างต้นยังเป็นการแจ้งข้อหาที่ให้นำหนักกับวัตถุประสงค์ในการแจ้งข้อหาตามทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้ง 2 ทฤษฎีข้างต้นอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ เป็นการดำเนินการไปเพื่อตรวจสอบการกระทำผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและขณะเดียวกันก็เป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาด้วย ซึ่งการแจ้งข้อหาด้วยการแจ้งข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดแห่งการกระทำที่ถูกกล่าวหาและแจ้งฐานความผิดตามที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้ยังเป็นการแจ้งข้อหาที่ถูกต้องตามความหมายของการแจ้งข้อหาในทางวิชาการอีกด้วย

อนึ่ง แม้จะปรากฏว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้แก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการแจ้งข้อหาให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องแล้ว แต่การแก้ไขบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวดูเหมือนยังขาดความชัดเจนในเรื่องการใช้ถ้อยคำเพื่อสื่อความหมายถึงเรื่อง ความหมายและวิธีการในการแจ้งข้อหาเพื่อให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเข้าใจถูกต้อง ตรงกัน ทำให้บุคคลเหล่านั้นยังคงมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและวิธีการแจ้งข้อหาเหมือน เช่นเดิมก่อนจะมีการแก้ไขกฎหมายว่า หมายถึงการแจ้งฐานความผิด และกลับเข้าใจว่า การแจ้ง ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นความผิดกับการแจ้งฐานความผิดให้ผู้ต้องหา ทราบนั้น กฎหมายกำหนดไว้เป็นคนละขั้นตอนแยกต่างหากจากกัน และตีความไปถึงว่า เมื่อ กฎหมายมิได้บัญญัติให้ต้องแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดในขั้นตอนใดก็ไม่จำเป็นต้องแจ้ง เช่น การแจ้งข้อหาในชั้นจับกุมซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ให้แจ้งเพียงข้อกล่าวหาเท่านั้น หรือชั้นส่ง มอบตัวผู้ถูกจับ ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ให้แจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ ด้วยเหตุ ดังกล่าวจึงไม่ปรากฏในทางปฏิบัติว่า มีการแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดให้ผู้ถูกจับทราบ ในชั้นดังกล่าว ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการแจ้งข้อหาอย่างไม่ตรงกับความหมายและวิธีการ แจ้งข้อหาที่ถูกต้องอยู่เช่นเดิม ซึ่งปัญหาของการแจ้งข้อหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการ ตีความหมายของการแจ้งข้อหาดังกล่าว สรุปได้ดังต่อไปนี้

1.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการแจ้งข้อหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น

1.3.1 ปัญหาเกี่ยวกับการแจ้งข้อหา

ปัญหาเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาตามกฎหมายไทย แม้จะได้มีการแก้ไขประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 แล้วแต่ก็ยังปรากฏปัญหาในทางปฏิบัติอยู่โดย ตลอด ทั้งในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวน ซึ่งผู้เขียนพอสรุปได้ดังนี้

(1) การแจ้งข้อหาในชั้นจับกุม

แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในมาตรา 83 แล้วก็ตาม แต่ยังคงเกิดความสับสนในการแจ้งข้อหาในชั้นจับกุมอยู่เสมอ โดยในทางปฏิบัติเจ้า พนักงานผู้จับมักแจ้งข้อกล่าวหาด้วยการแจ้งเพียงฐานความผิดให้ผู้ถูกจับทราบเท่านั้น เพราะ เข้าใจว่าบทบัญญัติของกฎหมายไม่ได้กำหนดให้ต้องแจ้งข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุแห่งการจับให้ ทราบแต่อย่างใด และแม้กฎหมายจะกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้จับแสดงหมายจับ (ถ้ามี) แก่ผู้ถูกจับ แต่เนื่องจากรายละเอียดในหมายจับนั้นไม่ได้มีข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุในการจับแสดงอยู่ โดย

ข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการออกหมายจับจะปรากฏอยู่ในคำร้องขอออกหมายจับของพนักงานสอบสวน จึงทำให้เจ้าพนักงานผู้จับไม่สามารถแจ้งรายละเอียดหรือข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบได้

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผู้ถูกจับ คือ ผู้ที่กำลังจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงจำเป็นที่ต้องได้รับความคุ้มครองสิทธิของตนตั้งแต่ในด้านแรกของกระบวนการยุติธรรม นั่นคือ ตั้งแต่ในชั้นจับกุม ดังนั้นจึงต้องทำความเข้าใจและปรับเปลี่ยนทัศนคติของเจ้าพนักงานผู้จับในการแจ้งข้อหาเสียใหม่ โดยเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่จับกุนั้นต้องเข้าใจความหมายของการแจ้งข้อหาใหม่ว่าเป็นการแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบถึงข้อเท็จจริงโดยสรุปเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ถูกจับได้กระทำความผิดและฐานความผิดเบื้องต้น (ตามที่ปรากฏในหมายจับ) ในทันทีที่มีการจับกุม มิใช่การแจ้งเพียงฐานความผิด อึ่ง สำหรับปัญหาที่เจ้าพนักงานผู้จับอาจไม่ทราบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุแห่งการจับเพราะไม่ปรากฏรายละเอียดในหมายจับนี้ ผู้เขียนเห็นว่าสามารถแก้ไขวิธีปฏิบัติโดยมีความยุ่งยาก คือ หลังจากที่ศาลได้ออกหมายจับแล้ว ให้พนักงานสอบสวนแนบคำร้องขอออกหมายจับไว้กับหมายจับด้วย เพื่อให้เจ้าพนักงานผู้จับทราบข้อเท็จจริงและแจ้งรายละเอียดแห่งข้อเท็จจริงนั้นแก่ผู้ถูกจับทราบ ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับวิธีการออกและใช้หมายจับตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติไว้

สำหรับผลของการจับโดยไม่มีการแจ้งข้อหานี้ ผู้เขียนเห็นว่า คงมีผลเพียงทำให้พยานหลักฐานที่ได้มาในชั้นจับกุม ไม่สามารถใช้หรือรับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดีได้เท่านั้น ไม่ได้มีผลกระทบต่ออำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม แม้จะปรากฏว่ามีการแจ้งข้อหาโดยชอบแล้วก็ตาม แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 84 วรรคท้าย นั้นกลับห้ามมิให้รับฟังคำรับสารภาพที่เกิดขึ้นในชั้นจับกุมอย่างสิ้นเชิง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการที่บัญญัติกฎหมายไว้ในลักษณะเช่นนี้อาจไม่ถูกต้องในทางวิชาการ เพราะหากผู้ถูกจับเต็มใจให้การรับสารภาพคำรับสารภาพนั้นก็ควรเป็นพยานที่มีน้ำหนักและรับฟังได้ นอกจากนี้ การรับฟังพยานหลักฐานที่เป็นถ้อยคำของผู้ถูกจับที่ไม่ใช่คำรับสารภาพนั้น ก็ผูกเงื่อนไขการรับฟังถ้อยคำดังกล่าวไว้กับเรื่องการแจ้งสิทธิให้ผู้ถูกจับทราบเท่านั้น โดยมิได้พิจารณาเงื่อนไขเรื่องการแจ้งข้อหาว่า มีการแจ้งข้อหาให้ผู้ถูกจับทราบหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าไม่น่าจะถูกต้อง เนื่องจากถ้อยคำของผู้ถูกจับจะรับฟังได้หรือไม่เพียงใดนั้นควรจะพิจารณาจากเงื่อนไขที่ว่าผู้ถูกจับได้ทราบข้อเท็จจริงโดยสรุปเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ถูกจับได้กระทำความผิด (รายละเอียดแห่งการจับ) รวมทั้งได้รับการแจ้งสิทธิแล้วหรือไม่ ซึ่งหากผู้ถูกจับทราบและเข้าใจข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียด

แห่งการจับแล้วย่อมสามารถใช้สิทธิเลือกที่จะให้ถ้อยคำหรือไม่ ซึ่งน่าจะเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับได้ดีมากกว่า

(2) การแจ้งข้อหาในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน

ด้วยลักษณะของการให้ถ้อยคำในการแก้ไขมาตรา 134 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่แยกเรื่องซึ่งพนักงานสอบสวนต้องแจ้งแก่ผู้ต้องหาออกเป็น 2 ส่วนคือ (1) การแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด และ (2) การแจ้งข้อหาซึ่งเป็นฐานความผิด จึงทำให้ความเข้าใจของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาไม่ถูกต้องตามความหมายที่แท้จริง ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นว่า หากมีการแก้ไขถ้อยคำตามมาตรา 134 ในส่วนที่เกี่ยวกับการแจ้งข้อหาอีกครั้งหนึ่งให้มีความชัดเจนมากขึ้น เพื่อสื่อความหมายให้พนักงานสอบสวนหรือบุคลากรในหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมอื่นเข้าใจได้ว่าการแจ้งข้อหา หมายถึง การแจ้งสิ่งใดบ้างให้ผู้ต้องหาทราบ ก็จะทำให้ปัญหาข้อขัดข้องในเรื่องการตีความความหมายของการแจ้งข้อหาหมดสิ้นไป

อนึ่ง เมื่อมีการแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับแจ้งข้อหาในชั้นสอบสวนแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่า ผลของการที่พนักงานสอบสวนไม่แจ้งข้อหาโดยไม่แจ้งทั้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดและฐานความผิดย่อมต้องถือว่าไม่มีการสอบสวนสำหรับความผิดในคดีนั้นและพนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามแนวทางที่ศาลวินิจฉัยไว้แต่เดิม แต่สำหรับกรณีที่ไม่มีการแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือฐานความผิดเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง จะมีผลทำให้การสอบสวนเสียไปหรือไม่และทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องหรือไม่นั้น ปัจจุบันยังเป็นที่ถกเถียงกันในทางวิชาการ แต่ผู้เขียนมีความเห็นส่วนตัวว่า เมื่อการแจ้งข้อหาที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญทั้งสองส่วนดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้น การแจ้งข้อหาโดยขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไป จึงไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการแจ้งข้อหาที่ถูกต้องตามกฎหมายได้ และย่อมส่งผลให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย และทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม แม้บทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาในชั้นสอบสวน จะมีความชัดเจนมากขึ้น แต่ก็ยังปรากฏว่าเกิดปัญหาข้อขัดข้องในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาของพนักงานสอบสวนอยู่หลายกรณี ดังที่ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างไว้ เช่น การแจ้งข้อหาในความผิดต่อเนื่อง การแจ้งข้อหาแก่นิติบุคคล การแจ้งข้อหาที่มีบทบรรณาธิหรือบทหนัก การแจ้งข้อหาที่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติต่างๆ การแจ้งข้อหาในความผิดหลายกรรม หรือการแจ้งข้อหาในกรณีพื้นฐาน

ความผิดถูกกำหนดด้วยอายุของผู้เสียหาย เป็นต้น ซึ่งการแก้ไขปัญหาล่าช้า จะกระทำได้โดยง่าย หากมีการแก้ไขถ้อยคำเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการแจ้งข้อหาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 134 ให้มีความชัดเจนและสื่อความหมายให้เข้าใจได้มากขึ้น

(3) การแจ้งข้อหาในชั้นพนักงานอัยการ

คำฟ้องของพนักงานอัยการนั้น ก็ถือเป็นการแจ้งข้อหาในกระบวนการพิจารณาความอาญาทางหนึ่ง ซึ่งปรากฏในทางปฏิบัติว่า เป็นการบรรยายข้อเท็จจริงเพียงสั้นๆ ให้ครบองค์ประกอบความผิดที่ต้องการฟ้องเท่านั้น โดยจะไม่บรรยายข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดแห่งการกระทำในส่วนอื่นๆ ของจำเลย เพราะเห็นว่าจะไม่จำเป็นต่อการปรับบทกฎหมายในฐานความผิดที่ได้ฟ้อง การบรรยายฟ้องในลักษณะดังกล่าวทำให้จำเลยไม่อาจเข้าใจรายละเอียดของการกระทำที่อ้างว่าตนกระทำผิดได้ และยังเป็นเหตุให้เกิดปัญหาการยกฟ้องเพราะเหตุว่า เป็นเรื่องที่โจทก์ไม่ประสงค์จะให้โฆษกอันเป็นการยกฟ้องด้วยเหตุผลทางเทคนิค ทำให้ผู้กระทำผิดที่แท้จริงหลุดรอดไปจากการถูกพิพากษาลงโทษโดยง่าย เนื่องจากไม่ปรากฏว่าโจทก์ได้บรรยายถึงข้อเท็จจริงอันแสดงได้ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่ศาลพิจารณาได้ความ ซึ่งการบรรยายฟ้องแบบสั้นนี้ก็ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาความอาญาของประเทศอังกฤษเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ปัญหาการแจ้งข้อหาโดยการบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการนี้ อาจแก้ไขได้โดยง่ายและไม่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายแต่อย่างใด กล่าวคือ เพียงปรับเปลี่ยนทัศนคติและกำหนดแนวทางในการบรรยายคำฟ้องของพนักงานอัยการเสียใหม่ โดยพนักงานอัยการต้องระลึกรู้เสมอว่าบรรยายฟ้องนั้นต้องบรรยายถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำผิดพอสมควรที่จะทำให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี โดยต้องมีข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดอื่นๆ นอกเหนือจากข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดในส่วนขององค์ประกอบความผิดด้วย

1.3.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม

ผู้เขียนเห็นว่าการแจ้งข้อหาที่มีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่ชั้นจับกุม ชั้นสอบสวน จนกระทั่งในชั้นพิจารณาคดี เช่น การออกหมายจับของศาลนั้น "ข้อหา" เป็นตัวแปรสำคัญต่อการใช้ดุลยพินิจของศาลในการพิจารณาออกหมายจับผู้ต้องหา หากพนักงานสอบสวนระบุข้อเท็จจริงแห่งการกระทำผิดที่จะขอออกหมายจับและปรับบทว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดในฐานที่รุนแรงหรือหนักกว่าที่ควรจะเป็น หรือไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรที่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเชื่อในเบื้องต้นได้ว่ามีกรกระทำผิดอันเป็นเหตุที่ศาลสามารถออกหมายจับได้ ศาลย่อมไม่ออกหมายจับให้ตามคำร้องหรืออาจแก้ไขหมายจับในส่วนที่เป็นฐาน

ความผิด ซึ่งต้องระบุในหมายจับให้ถูกต้องและสอดคล้องกับข้อเท็จจริงแห่งการกระทำผิด หรือการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวนั้น ศาลก็ได้นำเอาความหนักเบาแห่งข้อหาที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแจ้งไว้ เป็นเงื่อนไขประการหนึ่งในการใช้ดุลยพินิจพิจารณาว่าจะอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหรือไม่ด้วย เป็นต้น

นอกจากนี้ การแจ้งข้อหาอ้อมมีผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้เสียหาย ซึ่งอาจได้รับผลกระทบเกี่ยวกับสิทธิในการดำเนินคดีอาญา หากพนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหาในฐานะความผิดที่เบากว่าความเป็นจริงและมีการดำเนินคดีกับผู้ต้องหา จนศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดลงโทษจำเลยหรือผู้ต้องหาในฐานะความผิดนั้นไปแล้ว แม้ข้อเท็จจริงจะปรากฏต่อมาว่า การกระทำผิดของจำเลยหรือผู้ต้องหานั้นเป็นความผิดในข้อหาที่หนักกว่า ผู้เสียหายก็ไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อีก ทำให้ผู้เสียหายสูญเสียสิทธิโดยชอบในการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลย และในกรณีดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อสิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่งด้วยการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาของผู้เสียหายอีกด้วย

การแจ้งข้อหาอ้อมมีผลกระทบต่อพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องดังกล่าวโดยตรงในหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนในการแจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหา ซึ่งอาจมีกรณีที่เป็นกรณแจ้งข้อหาที่มีลักษณะรุนแรงกว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลว่าเป็นการป้องปรามทั้งตัวผู้กระทำผิดและผู้ที่จะคิดจะกระทำผิดในอนาคต นอกจากนี้ยังมีผลกระทบในเรื่องอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนด้วยการยื่นคำร้องขอคัดฟ้องหรือฝากขัง ซึ่งจะแปรผันไปตามข้อหาที่พนักงานสอบสวนแจ้งแก่ผู้ต้องหา หากแจ้งข้อหาที่มีอัตราโทษไม่สูง อำนาจในการควบคุมตัวผู้ต้องหาอ้อมมีระยะเวลาที่สั้น แต่หากแจ้งข้อหาที่มีอัตราโทษสูง อำนาจในการควบคุมตัวผู้ต้องหาอ้อมมีระยะเวลานานมากขึ้น และมีผลกระทบในเรื่องเกี่ยวกับความผิดอันยอมความได้หรือยอมความไม่ได้ ในกรณีที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ คดีดังกล่าวอาจสิ้นสุดลงก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาคัดสินหรือก่อนที่พนักงานอัยการจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องได้ ถ้าผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความกับผู้ต้องหาได้ อันเป็นกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถหลุดพ้นจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้เร็วขึ้นกว่าเดิม แต่หากพนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาที่เป็นความผิดอันยอมความไม่ได้ ย่อมต้องมีการดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไปจนกว่าจะถึงที่สุด โดยไม่อาจมีกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถหลุดพ้นจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้เร็วขึ้นได้เลย

สำหรับผู้ต่อนั้น การแจ้งข้อหาถือเป็นเรื่องที่มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาของผู้เสียหายเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนและ ค่าเสียหายในทางแพ่งจากผู้ต่อนที่อาจใช้การแจ้งข้อหาที่หนักหรือรุนแรงกว่าความเป็นจริง เพื่อ ใช้เป็นฐานในการคิดคำนวณมูลค่าความเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้มีจำนวนที่สูงขึ้น และใช้ เป็นเครื่องมือบีบบังคับผู้ต่อนให้ต้องชำระค่าเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้เสียหายในจำนวนที่สูงกว่า ความเป็นจริง หรือจะเป็นในเรื่องการควบคุมตัวผู้ต่อนไว้ระหว่างสอบสวน ที่พนักงานสอบสวน มักใช้ การแจ้งข้อหาเป็นเครื่องมือในการขยายระยะเวลาทำสำนวนการสอบสวนให้นานออกไป มากกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสรีภาพของผู้ต่อน

2. ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนเห็นว่า แม้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เกี่ยวกับการแจ้งข้อหา เมื่อปี พ.ศ. 2547 แล้วก็ตาม แต่ยังคงพบว่ามีعدمชัดเจนในการปรับใช้กฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการแจ้งข้อหาดังกล่าวในทางปฏิบัติ โดยบุคลากรในองค์กรต่างๆของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่างตีความความหมายของการแจ้งข้อหาแตกต่างกันไปตามความเห็นและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล และบทบัญญัติของกฎหมายของไทยมักใช้ถ้อยคำซึ่งเกี่ยวกับเรื่องข้อหาและการแจ้งข้อหาไม่สอดคล้องกันและขาดความเป็นเอกภาพ ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะในประเด็นดังกล่าวข้างต้น ดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของการแจ้งข้อหา

ผู้เขียนเห็นว่า ความหมายของการแจ้งข้อหาที่ถูกต้องและชัดเจนในการดำเนินคดีอาญา ควรเป็นดังนี้

“การแจ้งข้อหา” หมายความว่า การแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงการกระทำหรือข้อเท็จจริงทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดที่กฎหมายในขณะนั้นได้บัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดอาญาและแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบด้วยว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดฐานใด โดยต้องเป็นการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงอย่างเพียงพอเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีของตนเองได้อย่างเต็มที่โดยมิใช่เป็นการแจ้งเพียงฐานความผิดแต่เพียงอย่างเดียว

อนึ่ง แม้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการแจ้งข้อหาในทางปฏิบัติยังคงมีความคลาดเคลื่อนไปจากความหมายที่แท้จริงอยู่บ้าง แต่ผู้เขียนเห็นว่า การแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่จำเป็นต้องกระทำด้วยการนิยามศัพท์คำว่า “การแจ้งข้อหา” หรือ คำว่า “ข้อหา” ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่อย่างใด โดยผู้เขียนมีความเห็นส่วนตัวว่า การกำหนดบทนิยามศัพท์ดังกล่าวอาจทำให้กลายเป็นอุปสรรคในการแจ้งข้อหามากกว่าจะเป็นการแก้ปัญหาที่เป็นได้ เนื่องจากกรการแจ้งข้อหาเพื่อให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบข้อเท็จจริงในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น มิได้ประสงค์ให้มีความละเอียดของข้อเท็จจริงเท่ากันในทุกชั้น

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า หากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีความเข้าใจในเรื่องการแจ้งข้อหาไปในแนวทางเดียวกันแล้ว ย่อมทำให้การแจ้งข้อหาในทางปฏิบัติเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการแจ้งข้อหาและสอดคล้องกับระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหาที่ยึดหลักฟังความทุกฝ่ายเป็นสำคัญ อีกทั้งยังสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอันเป็นผลมาจากเรื่องการแจ้งข้อหาได้ตั้งแต่ชั้นจับกุม ชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ จนถึงชั้นพิจารณาคดีและทำคำพิพากษาของศาลได้อย่างเป็นระบบ

2.2 การแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำในบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาในชั้นก่อนพิจารณาคดี

ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการแก้ไขถ้อยคำเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่า การแจ้งข้อหา หมายถึง การแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำทั้งหลายที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด และรายละเอียดเกี่ยวกับวันเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น รวมทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรที่ทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจได้ และแจ้งยืนยันให้ผู้ต้องหาทราบด้วยการกระทำดังกล่าวนั้นเป็นความผิดอาญาฐานใด ทั้งนี้ เพื่อให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยงานมีความเข้าใจความหมายของการแจ้งไปในแนวทางเดียวกันและนำไปปรับใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

สำหรับการแจ้งข้อหาในชั้นจับกุม และชั้นส่งมอบตัวผู้ถูกจับ ซึ่งมีเรื่องการแจ้งข้อหาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แต่ยังไม่มีการแก้ไขบทบัญญัติส่วนที่เกี่ยวกับการแจ้งข้อหาให้มีความชัดเจนเช่นกัน ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นควรเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการแจ้งข้อหาในชั้นจับกุม และชั้นส่งมอบตัวผู้ถูกจับ โดยอาจใช้ถ้อยคำที่สื่อความหมายในลักษณะเดียวกับการแจ้งข้อหาในชั้นสอบสวนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยในส่วนที่เป็นเรื่องของการแจ้งข้อเท็จจริงนั้นอาจบัญญัติในลักษณะที่ว่า เป็นการแจ้งข้อเท็จจริงโดยย่อหรือโดยสรุป เพื่อให้สื่อความหมายถึงวิธีการแจ้งข้อหาที่สอดคล้องกับความหมายของการแจ้งข้อหาที่ถูกต้องตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 134 โดยอาจให้ระบุที่มาของข้อเท็จจริงที่จะแจ้งแก่ผู้ถูกจับให้ชัดเจนว่า ได้มาจากสำเนาคำร้องขอออกหมายจับของพนักงานสอบสวน

2.3 การรับฟังคำรับสารภาพและถ้อยคำของผู้ถูกจับที่ให้อภัยในชั้นจับกุม

ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการแก้ไขกฎหมาย เพื่อให้สามารถรับฟังคำรับสารภาพที่เกิดจากความสมัครใจของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมได้ โดยผู้กึ่งโอนใจในการรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวไว้กับการที่ผู้ถูกจับต้องได้รับการแจ้งสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด และได้รับการแจ้งข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุแห่งการจับ อันหมายถึง การแจ้งข้อหาในชั้นจับกุมด้วยอีกประการหนึ่ง เพราะการที่ผู้ถูกจับจะเลือกให้ถ้อยคำอย่างไร ควรเป็นกรณีที่ผู้ถูกจับได้ทราบข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการจับอย่างเพียงพอแล้ว จึงจะถือเป็นการบัญญัติกฎหมายที่สอดคล้องกับหลักฟังความทุกฝ่ายซึ่งเป็นหลักประกันในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ถูกจับตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา

2.4 แนวทางการบรรยายคำฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ

เพื่อให้การบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการซึ่งเป็นวิธีการแจ้งข้อหาประการหนึ่งในกระบวนการพิจารณาความอาญาเป็นไปโดยสอดคล้องกับความหมายของการแจ้งข้อหาที่ถูกต้อง ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ ในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องคำฟ้องหรือการบรรยายฟ้อง โดยให้กำหนดเป็นหลักเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจนว่า ไม่ให้พนักงานอัยการบรรยายคำฟ้องในส่วนของมาตรา 158(5) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกระทำเพียงการบรรยายข้อเท็จจริงแบบสั้นๆ เพื่อให้ครบองค์ประกอบความผิดตามกฎหมายเท่านั้น แต่ให้พนักงานอัยการบรรยายฟ้องโดยกล่าวถึงข้อเท็จจริงแห่งการกระทำความผิดที่กล่าวอ้างว่าผู้ต้องหาได้กระทำลงนั้นโดยละเอียด

ซึ่งเมื่อพนักงานอัยการได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการบรรยายฟ้องเป็นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ย่อมเป็นผลดีต่อการที่ศาลจะนำเอาคำฟ้องซึ่งมีข้อเท็จจริงและรายละเอียดของการกระทำ ความผิดโดยครบถ้วนนั้นไปอ่านและอธิบายให้จำเลยฟังตามมาตรา 172 วรรคสองแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะย่อมทำให้จำเลยเข้าใจสภาพแห่งข้อหาที่ตนถูกฟ้องได้ดี และสามารถแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้คดีได้อย่างถูกต้องตรงประเด็น

นอกจากนี้ การที่พนักงานอัยการปรับเปลี่ยนวิธีการบรรยายฟ้องให้มีข้อเท็จจริงครอบคลุมถึงการกระทำทั้งหลายของจำเลยไว้ครบถ้วนแล้ว ย่อมไม่อาจมีกรณีฟ้องเคลือบคลุมเกิดขึ้นได้ รวมทั้งยังเป็นผลดีต่อการที่ศาลสามารถจะพิพากษาคดีเพื่อลงโทษจำเลยได้ โดยไม่ถือว่าการพิพากษาเกินคำขอ ตามมาตรา 192 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา